

Т. Д. Кривошлик,
к. е. н., доцент, професор кафедри страхування,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", м. Київ

DOI: 10.32702/2306-6814.2018.23.17

ОЦІНКА ВАРТОСТІ ЖИТТЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

T. Kryvoshlyk,
Ph. D. (Economics), docent, professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

EVALUATION OF VALUE OF LIFE AS THE FACTOR INFLUENCED ON THE DEVELOPMENT OF LIABILITY INSURANCE OF MOTOR VEHICLES OWNERS

В економічно розвинутих країнах світу показник вартості життя є орієнтиром при встановленні страхових сум і компенсаційних виплат у страхуванні цивільної відповідальності автовласників. В Україні цей показник не враховується. У статті проаналізовано основні показники розвитку обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів в Україні. Підкреслено, що низький розмір страхової суми і незначні виплати потерпілим особам узв'язку з втратою життя та здоров'я внаслідок ДТП стримують розвиток такого страхування. Для порівняння і встановлення розбіжностей між страховою сумою за обов'язковим страхуванням цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів і показником вартості життя було співставлено їх розміри. Зроблено висновок, що розмір страхової суми не відображає реальну вартість життя в Україні. Це обумовлено відсутністю законодавчо унормованої методики оцінки вартості життя громадян України, і натомість використанням достатньо умовної, необгрунтованої страхової суми в обсязі 200 тис. грн, яка є дуже низькою у порівнянні з європейськими країнами. Доведено необхідність встановлення страхової суми і лімітів виплат за договорами страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів на основі еквівалента вартості життя. Реалізація цього підходу забезпечить підвищення стандартів життя та подальший розвиток страхування відповідальності власників автотранспортних засобів.

In economically developed countries, the indicator of the cost of living is a benchmark for the establishing of insurance premiums and compensatory payments in motor vehicle liability insurance, life and health insurances. In addition, this indicator is used to calculate the amount of compensation payments for injuries and deaths of people at work, in accidents and catastrophes, in terrorist acts, for the development of security measures; for planning the activity of the law enforcement system, emergency services. In Ukraine, the value of living is not taken into account when making insurance, and in particular, the insurance of civil liability of motor vehicles owners.

The article analyzes the main indicators of the development of compulsory insurance of civil liability of motor vehicles owners in Ukraine. It was emphasized that the low amount of the sum insured and the insignificant payments to injured parties in case of loss of life or health as a result of the accident hold the development of such insurance. For comparison and establishment of difference between the sum insured for obligatory civil liability insurance of motor vehicles owners and the indicator of cost of living were compared their sizes. It is concluded that the size of the sum insured does not reflect the real cost of living in Ukraine. This is due to the lack of legally regulated method for assessing the cost of living of Ukrainian citizens, and instead using a conditional, unjustified sum insured amounting in UAH 200,000, which is very low compared to European countries. The necessity of establishing the sum insured and the limits of payments under the civil liability insurance agreements of motor vehicles owners on the basis of cost of living's equivalent has been proved. The implementation of this approach will ensure the increase in living standards and the further development of liability insurance for motor vehicle owners.

Ключові слова: вартість життя, оцінка вартості життя, страхування, страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів, страхова компанія, страхова сума, страхова премія, страхова виплата.

Key words: cost of living, estimation of cost of life, insurance, civil liability insurance of motor vehicles owners, insurance company, sum insured, insurance premium, insurance payment.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Оцінка вартості життя людини необхідна у сучасному світі для організації справедливого і адекватного соціального захисту членів суспільства, в тому числі відшкодування втрат від передчасної смерті, яка є не тільки трагедією конкретної людини та її сім'ї, але й суттєвими втратами для усього суспільства.

Поняття вартості життя давно сформувалося у країнах з розвинутою ринковою економікою, де основні блага, необхідні для життя людини, мають свою вартісну оцінку. У цих країнах показник вартості життя є орієнтиром при встановленні страхових сум і компенсаційних виплат у страхуванні відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки, і зокрема, страхуванні відповідальності власників автотранспортних засобів, страхуванні життя і медичному страхуванні. Крім того, еквівалент вартості людського життя використовують для розрахунку розміру компенсаційних виплат при травмуванні і загибелі людей на виробництві, в аваріях та катастрофах, при терористичних актах, для розробки заходів безпеки; для планування діяльності правоохоронної системи, охорони здоров'я, аварійних служб.

В Україні, за Радянських часів питанням оцінки вартості життя людини не надавалося особливого значення. Лише з переходом нашої країни до ринкових відносин практичні потреби спонукали економічну науку до

осмислення поняття "вартість життя", пошуку методик розрахунку кількісної оцінки вартості людського життя та обґрунтування важливості її використання у різних сферах діяльності, і зокрема, у страхуванні цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів.

Зауважимо, що поняття "вартість життя" відсутнє у національному законодавстві. Відповідно, нині в Україні показник вартості життя людини практично не враховується при встановленні страхових сум і здійсненні компенсаційних виплат за договорами страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів. Це пов'язане, головним чином, із тим, що людське життя і здоров'я не є ринковим товаром, а значить, не має ринкової вартості. Як наслідок, страхові виплати здійснюються у неадекватно малих розмірах, що веде до соціальної незахищеності громадян нашої країни. Тому можна стверджувати, що проблема урахування реальної вартості життя для забезпечення економічно обґрунтованої страхової компенсації потерпілим або його родичам у разі отримання травм, що призвели до втрати здоров'я або смерті набуває державного значення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми методології економічної оцінки вартості життя людини знайшли своє висвітлення у роботах зарубіжних учених, зокрема, Л. Дабліна, П. Дормана, Г. Зіммеля, К. Кулі, Дж. Крөгана, Р.І. Капелюшника,

Таблиця 1. Показники розвитку обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів в Україні в 2012–2017 рр.

Період	Показники			
	Валові страхові премії, млн грн	Валові страхові виплати, млн грн	Частка страхових премій обов'язкового страхування відповідальності автовласників у загальному обсягу премій по ринку, %	Рівень виплат за обов'язковим страхуванням відповідальності автовласників, %
2012 р.	2 752,7	1 039,6	12,8	37,8
2013 р.	2 934,1	1 061,6	10,2	36,2
2014 р.	3 149,3	1 184,7	11,8	37,6
2015 р.	4 044,2	1 383,5	13,6	34,2
2016 р.	4 673,5	1 818,2	13,3	38,9
2017 р.	5 042,9	2 374,1	11,6	47,1

Джерело: складено автором на основі даних [5].

Т. Карабчук, К. Віскузі, Дж. Алді та інших дослідників. Проблематиці питань використання оцінки вартості життя у страхуванні присвячені праці вітчизняних науковців: О. Залетова, О. Шевчук. Однак не всі аспекти цієї багатогранної проблеми досліджено повно. Особливо це стосується проблем застосування оцінки вартості життя у страхуванні цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є обґрунтування доцільності встановлення розмірів страхових виплат за договорами страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів з орієнтацією на показник вартості життя.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені такі завдання: здійснити аналіз основних показників розвитку обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів; проаналізувати нормативи страхових виплат за обов'язковим страхуванням цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів та співставити їх з розміром вартості життя; порівняти міжнародний та вітчизняний досвід здійснення компенсаційних виплат за договорами обов'язкового страхування цивільної відповідальності автовласників за життя, здоров'я потерпілих; обґрунтувати необхідність встановлення лімітів виплат за

договорами страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів з орієнтацією на показник вартості життя.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Однією з найпоширеніших причин передчасної смерті людей є дорожньо-транспортна пригода. Так, щороку у дорожніх аваріях в усьому світі гине більш ніж 1,2 млн осіб і 50 млн осіб отримують травми [1]. Обсяг збитків від ДТП становить 518 млн дол. США і сягає 1–3 % ВВП країн світу [2; 3]. В Україні, за даними МОЗ, протягом 2011 — 2016 рр. сталося близько 170 тисяч ДТП, у яких загинуло 26,5 тис. людей і травмовано 209 тис людей [4].

У зв'язку з цим майже 100 років тому у західноєвропейських країнах було запроваджено страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів, яке, відповідно до Директиви ЄС, "покликане захищати права безневинних жертв ДТП". Це страхування слугує фінансовим джерелом відшкодування втрат потерпілим у ДТП, у тому числі у зв'язку зі смертю і втраченою життя і здоров'я.

В Україні страхування відповідальності автовласників здійснюється в обов'язковому порядку вже майже 15 років. Протягом 2012—2017 рр. обсяг надходжень валових страхових премій збільшився з 2 752,7 млн грн до 5 042,9 млн грн, або на 83% (табл. 1).

Таблиця 2. Значення економічного еквіваленту вартості життя, оцінене згідно з теорією людського капіталу

Країна	Економічний еквівалент вартості життя*, млн дол	Країна	Економічний еквівалент вартості життя*, млн дол
Люксембург	5,02	Німеччина	2,12
США	2,63	Франція	2,12
Швеція	2,48	Португалія	1,09
Нідерланди	2,42	Росія	0,1952
Великобританія	2,32	Казахстан	0,136
Японія	2,24	Білорусь	0,1106
		Україна	0,064

* Примітка: розрахунки проводились для середньої річної заробітної плати у країні, дисконтованої на 20 років. Джерело: складено автором на основі даних [8; 9].

Таблиця 3. Умови визначення страхової виплати за життя, здоров'я потерпілих осіб за обов'язковим страхуванням відповідальності автовласників в Україні

Страхова виплата за шкоду		Норматив страхових виплат
1. У разі смерті	– одного померлого	– не менше 36 мінімальних заробітних плат
	– витрати на поховання та на спорудження надгробного пам'ятника	– не більше 12 мінімальних заробітних плат
	– моральна шкода, заподіяна смертю фізичної особи	– 12 мінімальних заробітних плат
2. У разі встановлення інвалідності	– I групи	– 36 мінімальних заробітних плат
	– II групи	– 18 мінімальних заробітних плат
	– III групи	– 12 мінімальних заробітних плат
	– малолітній дитині	– 18 мінімальних заробітних плат
3. У разі лікування	– потерпілої особи	– 1/30 розміру мінімальної заробітної плати, за кожний день лікування, але не більше 120 днів

Джерело: складено автором на основі даних [10].

Частка страхових премій за цим видом страхування у загальному обсязі премій на страхового ринку є досить суттєвою і до 2017 р. становила близько 14%. Обсяги валових страхових виплат також мають тенденцію до зростання (з 1 039,6 млн грн у 2012 р. до 2 374,1 млн грн у 2017 р., або на 128%) [5]. Проте адекватних виплат потерпілим у ДТП у зв'язку з втратою життя та здоров'я до сих пір не відбувається. Частка таких виплат упродовж останніх кількох років залишається стабільно дуже низькою, 2—2,5%, максимум 5% від загального обсягу виплат за обов'язковим страхуванням цивільної відповідальності автовласників. Головна причина такої ситуації, на наш погляд, полягає у відсутності законодавчо унормованої методики оцінки вартості життя громадян України.

Вартість людського життя (а також розповсюджені терміни "оцінка вартості життя", "вартість середньостатистичного життя", "економічний еквівалент вартості життя", "ціна життя") — це умовна розрахункова економічна величина, яку можна розглядати з двох позицій. По-перше, з точки зору соціальних благ, які може спожити людина, вартість життя — це виражена у грошовій формі кількість матеріальних благ і послуг, які фактично споживаються

населенням, або це сукупність витрат, які робить людина, сім'я чи група населення для придбання товарів і послуг, необхідних для забезпечення життєдіяльності та відновлення працездатності. По-друге, з точки зору соціальних гарантій або розміру компенсацій, вартість життя — це виражений у грошовій формі нереалізований економічний, інтелектуальний і соціальний потенціал, втрачена вигода (ресурс) через втрату годувальника для сім'ї та утриманців, для економічної системи.

Водночас існує думка, що визначати вартість життя — не гуманно тому, що життя є безцінним і не є ринковим товаром. Проте оцінка вартості життя вкрай необхідна для проведення адекватної державної політики у сфері компенсаційних виплат і матеріальної допомоги жертвам катастроф, терактів, нещасних випадків. Вона також потрібна для розробки заходів безпеки у різних сферах діяльності, зокрема, у галузі охорони здоров'я, діяльності аварійних служб і, як зазначалося вище, особливо у страхових відносинах.

У страхуванні цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів оцінка вартості людського життя потрібна для визначення адекватного розміру:

Таблиця 4. Максимальні розміри страхових виплат за шкоду життя, здоров'я потерпілих за обов'язковим страхуванням відповідальності автовласників в Україні у 2015–2018 рр.

Показники	до 01.09.15 р.	до 30.04.16 р.	до 30.11.16 р.	до 31.12.16 р.	до 01.01.17 р.	з 01.01.18 р.
Мінімальна заробітна плата, грн	1 218,0	1 378,0	1 450,0	1 600,0	3 200,0	3 723,0
Страхова виплата у разі:						
1) смерті потерпілого, грн	43 848,0	49 608,0	52 200,0	57 600,0	115 200,0	134 028,0
2) встановлення I групи інвалідності потерпілому, грн	43 848,0	49 608,0	52 200,0	57 600,0	115 200,0	134 028,0
3) лікування потерпілого, грн	4 872,0	5 508,0	5 796,0	6 396,0	12 800,0	14 892,0
4) моральної шкоди, завданої потерпілому, грн	2 192,4	2 480,4	2 610,0	2 880,0	5 760,0	6 701,4
Страхова сума, грн	100 000,0	200 000,0	200 000,0	200 000,0	200 000,0	200 000,0

Джерело: складено автором на основі даних [10].

— страхової суми, в межах якої буде здійснюватися компенсація (виплата) постраждалим страхувальникам і третім особам;

— страхового тарифу, розрахованого таким чином, щоб на його основі страховик міг виконати свої зобов'язання за договором;

— страхових виплат постраждалим страхувальникам і третім особам внаслідок настання страхових випадків [6, с. 238].

Проте при здійсненні страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів показник вартості життя громадян нехтується, і натомість — використовується достатньо умовна і необґрунтована страхова сума в обсязі 200 тис грн, яка виплачується за фактом смерті від ДТП [7].

Такий розмір страхової суми не відображає реальну вартість життя в Україні. За нашими розрахунками, вартість людського життя в Україні становить 64,0 тис. дол США, або 1 798,4 тис. грн (табл. 2). Таким чином, страхова сума у розмірі 200,0 тис грн менша від розрахункового значення вартості життя в Україні (64,0 тис. дол США) у 9,0 разів. Вона є дуже низькою у порівнянні з європейськими країнами, у яких страхова сума за шкоду життю становить 1,12 млн євро на одного потерпілого, або 5,6 млн євро на одну страхову подію незалежно від кількості потерпілих [7]. Отже, у нас страхова сума за життя одного потерпілого у 168 разів менша, ніж у європейських країнах.

Відсутність законодавчо унормованої методики оцінки вартості життя громадян України проявляється у недосконалих підходах до визначення страхових виплат, які мають здійснюватися у межах страхової суми — 200,0 тис грн. Так, в основу розрахунку страхових компенсацій за смерть, інвалідність та лікування потерпілих осіб покладено мінімальну заробітну плату в Україні. Наприклад, у випадку смерті особи внаслідок ДТП законодавством передбачена виплата у розмірі 36 мінімальних заробітних плат, у випадку встановлення інвалідності — норматив від 36 до 12 мінімальних заробітних плат (табл. 3).

Вищезазначені нормативи страхових виплат залишаються незмінними з 2012 р. Тому підвищення протягом 2015—2018 рр. мініимальної заробітної плати при незмінних нормативах для розрахунку виплат, передбачених обов'язковим страхуванням відповідальності автовласників, суттєво не вплинуло на суми компенсацій. Вони залишаються незначними, а в окремих випадках — досить мізерними (табл. 4), наприклад, за лікування постраждала особа може отримати від 5,0 до 14,9 тис грн.

Проте фактичні виплати родичам загиблих або травмованим внаслідок ДТП незначні, здебільшого компенсуються витрати (близько 14 тис. грн) на поховання та лікування після ДТП, підтверджені документами. Це пов'язане, головним чином, із тим, що багато потерпілих не знають, що компенсацію за шкоду за наслідками ДТП можна отримати від страхової компанії. Тобто маємо низький рівень фінансової грамотності населення, яке майже не знає своїх прав. Заходи, які б сприяли зниженню рівня смертності, у нас вважаються занадто витратними, а в результаті родичі загиблих не отримують компенсацій або одержують виплати у незначних розмірах. Тому потрібно, щоб механізм страхування

відповідальності автовласників захищав інтереси постраждалих у ДТП не на папері, а реально та всебічно.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Отже, здійснення компенсаційних виплат виходячи із нормативів мініимальної заробітної плати є необґрунтованим. Нехтування показником вартості життя при встановленні страхових сум і виплат за договорами обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів веде до того, що життя населення нашої країни суттєво недооцінюється. Низька вартість людського життя у державі показує, "наскільки вона цінує своїх громадян, і означає, що вона не зацікавлена вкладати великі кошти у збільшення тривалості і безпеки їх життя. Водночас висока ціна людського життя у розвинених країнах свідчить про те, що держава готова вкладати значні суми у скорочення смертності, підвищення дорожньої і виробничої безпеки, більш ефективну охорону здоров'я" [11, с. 100]. Тому постає нагальна необхідність впровадження нових стандартів розрахунку компенсацій за шкоду життю та здоров'ю постраждалих у ДТП. Стандартом для розрахунку таких компенсацій має стати еквівалент вартості людського життя.

Протягом останніх трьох десятиліть науковці зробили численні спроби визначити еквівалент вартості людського життя, який би став "еталоном" при обчисленні компенсаційних виплат. Нині існують різноманітні підходи до методики оцінки вартості людського життя, зокрема, демографічний, дохідний, затратний підходи, метод дисконтування майбутніх доходів, підхід на основі теорії корисності людини для суспільства, підхід на основі вартості одиниці ризику і готовність суспільства платити за заподіяну збиток (метод "готовності платити") та інші. Розмаїття цих методик свідчить про багатофакторність і множинність критеріїв оцінки людського життя, незважаючи на те, що окремі з них є досить суперечливі. Проте їх використання дасть можливість без значних похибок обчислювати шкоду або матеріальний збиток, заподіяний постраждалим особам. Запровадження "методики оцінювання еквіваленту вартості людського життя на державному рівні призведе до підвищення стандартів життя, збільшення інвестицій у безпеку, стане стимулом для розвитку страхового ринку та модернізації економіки України, оскільки встановить адекватну і невідтворювану міру відповідальності за шкоду, завдану життю і здоров'ю громадян" [12, с. 17].

Отже, держава має вжити дієвих заходів щодо запровадження методики оцінки життя громадян України, що, в свою чергу, спонукатиме не тільки страхувальників до укладення договорів страхування, але й страховиків до здійснення превентивних заходів з метою зменшення втрат від ДТП на дорогах України. Тим самим стимулюватиметься розвиток соціально значущого виду страхування, яким є страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів, і створюватимуться додаткові умови для забезпечення безпеки на дорогах України.

Література:

1. Global status report on road safety: time for action. Geneva, World Health Organization, 2009. URL: http://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/projections2004/en/
2. World development indicators. Washington, DC, International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank, 2007. URL: <https://www.worldbank.org/en/who-we-are/ibrd>
3. Global Burden of Disease, 2004 update. Geneva, World Health Organization, 2008. URL http://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/projections2004/en/
4. Безпека на дорозі стосується кожного. Офіційний веб-сайт Міністерства охорони здоров'я України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://moz.gov.ua/article/news/bezpeka-na-dorozistosuetsja-kozhnogo-v-ukraini-startuvav-tizhden-bezpeki-dorozhnogo-ruhu-oon>
5. Консолідовані звітні дані за 2012—2017 рр. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/2017_rik/sk_%202017.pdf
6. Кривошлик Т.Д. Оцінка вартості людського життя як важливий елемент страхування / Т.Д. Кривошлик // Страховий ринок України на шляху євроінтеграції. Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції 17—18 квітня 2018 р. — К.: КТ "Забеліна-Фільковська Т.С. і компанія Київська нотна фабрика", 2018. — С. 236-239.
7. Офіційний веб-сайт Моторного транспортного страхового бюро України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.mtsbu.ua/ua/for_consumers/green_card/115182/
8. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Востоков В.Ю. К вопросу определения экономического эквивалента стоимости жизни среднестатистического человека / В.Ю. Востоков, Я.В. Минаева, Ю.К. Чяснавичус. — Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/k-voprosu-opredeleniya-ekonomicheskogo-ekvivalenta-stoimosti-zhizni-srednestatisticheskogo-cheloveka>
10. Закон України "Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів" від 01.07.2004 № 1961-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>
11. Карабчук Т.С., Никитина М.В., Ремезкова В.П., Соболева Н.Е. Как оценивать стоимость человеческой жизни / Т.С. Карабчук, М.В. Никитина, В.П. Ремезкова, Н.Е. Соболева // Экологическая социология. — Т. 15. 2014. — № 1. — С. 98—106.
12. Шевчук О.О. Економічний еквівалент вартості життя як стимул розвитку страхового ринку та модернізації економіки України / О.О. Шевчук // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — 2014. — № 2. — С. 13—18.

References:

1. The official site of World Health Organization (2009), "Global status report on road safety: time for action", available at: http://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/projections2004/en/
 2. The official site of International Bank for Reconstruction and Development (2007), "World development indicators. Washington", available at: <https://www.worldbank.org/en/who-we-are/ibrd>
 3. The official site of World Health Organization (2008), "Global Burden of Disease", available at: http://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/projections2004/en/
 4. The official site of Ministry of Health of Ukraine (2017), "Road safety concerns everyone", available at: <http://moz.gov.ua/article/news/bezpeka-na-dorozistosuetsja-kozhnogo-v-ukraini-startuvav-tizhden-bezpeki-dorozhnogo-ruhu-oon> (Accessed 19 Nov 2018).
 5. The official site of National Commission for the regulation of financial services markets (2017), "Consolidated reporting data for 2012—2017", available at: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/2017_rik/sk_%202017.pdf (Accessed 19 Nov 2018).
 6. Kryvoshlyk, T.D. (2018), "Estimating the cost of human life as an important element of insurance", Zbirnyk materialiv IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Proceedings of the International Scientific and Practical Conference], Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya [International scientific and practical conference], National University, Kyiv, Ukraine, pp. 236—239.
 7. The official site of Motor Transport Insurance Bureau of Ukraine (2018), "Liability limits in member countries of the international system "Green Card", available at: http://www.mtsbu.ua/ua/for_consumers/green_card/115182/ (Accessed 19 Nov 2018).
 8. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2017), "Dynamics of average monthly wages by types of economic activity in 2010-2017", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 19 Nov 2018).
 9. Vostokov, V.Yu. Mynaeva, Ya.V. Chiasnavychius, Yu.K. (2012), "To the question of determining the economic equivalent of the cost of living of an average person", Vestnyk Sankt-Peterburshkoho unyversytetu Hosudarstvennoj protyvopozharnoj sluzhby MChS Rossyy [Online], vol. 1, available at: <https://cyberleninka.ru/article/v/k-voprosu-opredeleniya-ekonomicheskogo-ekvivalenta-stoimosti-zhizni-srednestatisticheskogo-cheloveka> (Accessed 19 Nov 2018).
 10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), The Law of Ukraine "About Obligatory civil liability insurance of motor vehicles owners", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15> (Accessed 19 Nov 2018).
 11. Karabchuk, T.S. Nykytyna, M.V. Remezkova, V.P. Soboleva, N.E. (2014), "How to value the cost of human life", Ekolohichna sotsiologhiia, vol. 1 (15), pp. 98 — 106.
 12. Shevchuk, O.O. (2014), "Ekonomichnyj ekvivalent vartosti zhyttia iak stymul rozvytku strakhovoho rynku ta modernizatsii ekonomiky Ukrainy", Visnyk Unyversytetu bankiv's'koi spravy Natsional'noho banku Ukrainy, vol. 2, pp. 13—18.
- Стаття надійшла до редакції 20.11.2018 р.*